

vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Første næstformand (Henning Rasmussen):

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

13) Anden behandling af lovforslag nr. L 149:

Forslag til lov om ligsyn, obduktion og transplantation m.v.

Af justitsministeren (Engell).

(Fremsat 17/1 90. Første behandling 25/1 90. Betænkning 10/5 90. Ændringsforslag nr. 11 af 14/5 90 uden for betænkningen af Leif Hermann (SF) m.fl.

Der var stillet 10 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der stillet 1 ændringsforslag af Leif Hermann (SF) m.fl. (se nedenfor).

Ændringsforslag

Af *Leif Hermann (SF), Agerschou (SF), Carsten Andersen (SF), Tommy Dinesen (SF), Aage Frandsen (SF), Holger K. Nielsen (SF) og Riis-høj (SF)*:

Til § 14

11) Stk. 2 affattes således:

»Stk. 2. Indgrebet må foretages, såfremt afdøde efter sit fyldte 18. år ikke udtrykkeligt skriftligt eller mundtligt har udtalt sig imod et sådant indgreb.«

Bemærkninger

Til nr. 11

Forslagsstillerne finder, at Folketinget under alle omstændigheder, uanset hvorledes holdningen er til problemstillingen samtykke/ikke samtykke, foretager et valg i de situationer, hvor der ikke foreligger nogen skriftlig tilken-

degivelse fra afdøde. Med lovforslaget opstilles en formodning for, at personer over 18 år ikke ønsker at bidrage til andre menneskers helbredelse med organdonation. En sådan formodningsregel finder forslagsstillerne ikke grundlag for at opstille. Tilsvarende gælder, at en forhåndsformodning for, at en afdød er villig til organdonation, ej heller kan begrundes. Derfor må Folketingets medlemmer, hver ud fra deres politiske forudsætninger, træffe valget og give dette udtryk i lovgivningen.

Som socialister er det vores opfattelse, at denne konflikt må løses ud fra den antagelse, at voksne mennesker som en nødvendig del af et menneskeligt fællesskab er villige til i nødsituationer at bistå andre, ikke mindst når det angår liv eller død for et medmenneske, og især når hjælpen ydes uden afsavn for donor.

Sammen med denne sag foretoges den under punkt 14 på dagsordenen opførte sag, nemlig:

14) Anden behandling af lovforslag nr. L 173:

Forslag til lov om døds-kriterium og transplantation m.v.

Af Inger Stilling Pedersen (KRF) m.fl.

(Fremsat 18/1 90. Første behandling 25/1 90. Betænkning 10/5 90).

Der var stillet 13 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagenes paragraffer, ændringsforslagene og spørgsmålet om lovforslagenes overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

Forhandling

Lissa Mathiasen (S):

Personlig er jeg meget tilfreds med, at vi i dag er nået til andenbehandlingen af dette forslag.

Der er ingen tvivl om, at visse elementer af dette forslag kan give anledning til mange etiske overvejelser. Forskellig livsanskuelse, livssyn, religion kan betyde meget for den enkelte, og det synes jeg helt klart at vi også bør og skal respektere. Men der er også det spørgsmål, som vi bør stille os, om ikke det er etisk forsvarligt

[Lissa Mathiasen]

og rigtigt netop ved hjælp af ny lovgivning at give transplantationstilbud til et menneske, der uden behandling ellers ville dø. Den vinkel synes vi også bør og skal respekteres og tages med ind i billedet.

For Socialdemokratiet har det været meget vigtigt at få færdiggjort arbejdet i denne samling på en sådan måde, at vi med denne lovgivning fastholder, at det kun er Folketinget, der afstikker rammerne af såvel juridisk som anden karakter, men til gengæld overlader den endelige afgørelse til den enkelte selv.

Der har været en meget lang forudgående debat såvel her som i befolkningen; den tror jeg har været god og har været positiv. Vi er nu et af de sidste lande, der skal tage stilling, men jeg mener også med den debat, med den megen snak, der har ligget forud, at vi med rimelighed kan sige, at tiden er inde til at færdiggøre vores arbejde. Vi kan støtte det forslag, der ligger på bordet; dermed også være klart tilkendegivet, som det også er kommet til udtryk i betænkningen, at Socialdemokratiet, den socialdemokratiske gruppe, kan støtte det stillede ændringsforslag fra regeringen. Til gengæld kan jeg ikke støtte forslagene, der er stillet af SF og fru Elsebeth Kock-Petersen fra Venstre.

Der er en enkelt ting, jeg som afslutning her i dag specielt vil fremhæve. Det er spørgsmålet om informationskampagnen. Vi lægger overordentlig megen vægt på, at det arbejde bliver gjort godt og grundigt, og at det bliver en løbende information, således at vi hele tiden får givet også nye grupper information, så de også vil få mulighed for at kunne tage stilling.

Vi tror, at dette arbejde er meget væsentligt for, at vi kan undgå myter og misforståelser, at vi netop, som Socialdemokratiet har lagt megen vægt på, med en informationskampagne og med lovforslaget her som grundlag skaber de rammer, som sikrer det juridiske grundlag, for derefter at give den enkelte mulighed for selv at træffe sit helt personlige valg i denne sammenhæng.

Margrete Auken (SF):

Der har været en del lidt ubehagelig diskussion i de sidste par måneder og måske intenst her på det sidste, som i høj grad er gået på, at den debat, vi har haft, og ikke mindst den indsats, Etisk Råd har gjort, har været forvirrende og næsten skadelig for debatten. Jeg skal lade

være med at sige, hvem der har ført synspunktet frem; vedkommende kan selv melde sig, men jeg synes nok, at vi skal sige her, at det, når Folketinget har nedsat et etisk råd, ikke er for at gøre tingene nemmere for os. Der sker altid det, når mennesker kommer til at arbejde grundigt og dybdeborende med sådanne problemer som dem, vi har for os her, at der rejser sig en hel masse nye spørgsmål, som man ikke på forhånd vidste man skulle forholde sig til. Gang på gang oplever mennesker, at dér, hvor de inden troede, at noget var enkelt, blev det pludselig meget besværligt.

Den besværliggørelse er en del af en god folkelig debat, ikke mindst om etiske spørgsmål. Det burde i virkeligheden gælde alle de spørgsmål, vi beskæftiger os med i Folketinget, hvor man måske nok en gang imellem kunne ønske, at vi havde så grundige mennesker til at drøfte de ting igennem, vi skal forholde os til.

Dette skal så være sagt som optakt til, at flertallet i SF's folketingsgruppe ikke alene anerkender det arbejde, som Etisk Råd har lagt frem, men at vi også et meget langt stykke har følt os overbevist af de argumenter, det har ført frem. Her er to områder vigtige, og selvfølgelig også de to områder, som debatten har stået om. Det ene område drejer sig om, hvorvidt vi overhovedet behøver at have et nyt døds-kriterium. Det er besværligt med to slags død; det er besværligt at sige, at man kan dø to gange, for det kan man ikke; man kan dø én gang.

Derfor har vi gerne villet fastholde, at vi kun skulle have ét døds-kriterium. Det svarer i virkeligheden meget nøje til den retstilstand, der er gældende i øjeblikket, hvor vi for længe siden har indført tilladelse til at konstatere hjernedød og så afslutte dødsprocessen ved at slukke for respiratoren. Jeg håber ikke, at der er nogen forskel på at afslutte dødsprocessen ved at slukke for respiratoren eller at afslutte dødsprocessen ved at udtage organer, som derved så afslutter dødsprocessen.

Hvis der er en forskel, vil jeg godt have den forklaret, for så er der altså noget galt med vores hjernedødsbestemmelse. Hvis ikke den hjernedøde virkelig har passeret punktet og man kan tale om, at vi ved lovgivning kan bestemme, om mennesker er døde eller ej, er der noget galt.

Vi er gået ud fra, at de oplysninger, vi har fået om, hvordan et hjernedøds-kriterium kan fast-

[Margrete Auken]

slås, og hvad det indebærer, er rigtige. Så har vi, og jeg vil sige følgerigtigt, fastslået, at så behøver vi ikke et nyt døds-kriterium. Så kan vi, hvor det kommer på tale, indføre et organdonorkriterium, som gør, at man kan lade være med at slukke for respiratoren, men på anden vis afslutte dødsprocessen, nemlig ved at udtage livsvigtige organer. Ellers skal respiratoren slukkes, for så skal processen afsluttes.

Vi har forsøgt i løbet af udvalgsarbejdet at få en forklaring på, hvorfor vi skal til at operere med to slags død. Det eneste svar, der er kommet, er, at det er det mest hensigtsmæssige. Det kan jeg altså ikke begribe.

Jeg kan ikke begribe, hvorfor det skulle være mere hensigtsmæssigt. Vi har nogle gribende eksempler fra ikke mindst førstebehandlingen, især har vi et gribende eksempel på en fortalelse, som viser, at det er meget svært at opleve et hjernedødt menneske som et lig. Et menneske, der har farve, har varme, har puls, har åndedræt, er det svært at kalde et lig. Vi vil gerne fastholde den respekt, der også er ved at have med døende og døde mennesker at gøre, som ligger i, at man ikke brækker sprog og oplevelse fuldstændigt af led ved at kalde dem et lig.

Det betyder selvfølgelig også, at vi – det gør i hvert fald nogle af os – heller ikke mener, at det ikke mere er afgørende, hvis vi så skulle begynde at snakke om to slags død. Det ændrer jo i princippet ingenting ved det. Altså vi vil så mene og fastholde, at det er en forkert måde at beskrive tingene på, men det er ikke sådan, at vi føler, at hvis vores ændringsforslag bliver forkastet, så indfører Folketinget hen over hovedet på os en anden slags død. Det ved vi godt man ikke gør, for der er kun én måde at dø på, og det er, når det hele sætter ud. Om man kalder det ene eller det andet, er ikke det afgørende.

Når vi har ønsket at blive ved med at tale om, at alle de livsvigtige funktioner skal være ophørt, for at man kan tale om et lig, er det nok så meget for at give befolkningen den tryghed, at vi ikke tillader os hvad som helst over for en døende. Nu skulle det meget nødig få folk til at rende på talerstolen og sige, at der er heller ikke tale om at tillade hvad som helst. Det er noget af det, der gør, at jeg synes, at loven i øvrigt er blevet meget god, en række beskyttelser er indført, i øvrigt en række beskyttelser, som viser, at heller ikke regeringen uden videre ligestiller en

hjernedød med et lig, hvilket yderligere for mig er en bekræftelse på, at der ikke er nogen grund til at have to slags kriterier. Der er en anden beskyttelse omkring den hjernedøde, end der er omkring liget i den lovgivning, som ligger fra regeringens side. Det vil jeg gerne takke for, men godt påpege inkonsekvensen i, at man så alligevel indfører to slags død. Jeg har stadig væk ikke fået tilfredsstillende svar på, at man gør det.

Den anden del, som selvfølgelig har optaget folk nok så meget, bl.a. fordi den er betydelig mere konsekvensrig for, hvad det er, der kommer til at ske, når denne lov bliver indført, er spørgsmålet om, hvem der kan give lov til, at der kan udtages organer.

Det har været en vanskelig debat, og det har været en vanskelig debat i Socialistisk Folkeparti, som det har været en vanskelig debat alle steder, for der kan bestemte fremføres glimrende argumenter for, at man ikke skal tvinge hele befolkningen til at tage stilling til, om man i de meget sjældne tilfælde, hvor det kan komme på tale, skal være donor. Det kan være rigtigt at sige, at i mange tilfælde, hvor folk ikke har taget stilling, kan familien afgøre det. Men der er så tungtvejende grunde, i hvert fald for de fleste af os, til at gå imod det. Så vi vil fastholde selvbestemmelsen her, hvor den skal ligge klart tilkendegivet, og så har vi altså prøvet i overensstemmelse med Etisk Råds anbefalinger og den udarbejdelse af det, som Kristeligt Folkeparti har lavet i L 173, at lave en nøje beskrivelse af, hvordan et sådant tilsagn kan finde sted. Her har vi altså ønsket, at et sådant tilsagn skal være givet inden, så det er udelukket, at man kommer i en presset situation, når man i det øjeblik sidder og skal have at vide, at ens elskede er døende, og så også skal tage stilling til, om vedkommende skal være organdonor. Det er en forfærdelig hård belastning, og det er ikke en rigtig situation at afgøre det i; jeg tror ikke, der kommer flere nej'er. Det tror jeg i grunden ikke.

Mit kendskab til mennesker i sådanne situationer peger måske tværtimod på den modsatte reaktion, denne desperate længsel efter, at der dog skal være mening i det meningsløse. Jeg forstår godt, hvis forældre i en sådan situation siger: Jamen kan vi dog ikke hjælpe et eller andet sted? Sjælesørgerisk er det forkert. Man må ikke blande det meningsfulde ind i det

[Margrete Auken]

meningsløse på den måde. Hvis man tænker situationen endnu nøjere igennem, tror jeg, de fleste af os kan indse, at det gælder om, at der holdes meget, meget tætte skodder mellem sorgen over at miste en død og så glæden over at kunne være til hjælp. Det må ikke blandes sammen.

Vi vil derfor fastholde den indstilling, vi har haft, at kun personen selv kan give tilsagn og selvfølgelig skal gøre det på et tidspunkt, hvor man ikke er under pres, men det giver jo næsten sig selv.

Vi ønsker faktisk også, at familier skal have afgjort det for deres børns vedkommende, inden de kommer i situationen. Vi mener ikke, at nogen kan afgøre det på vegne af et barn, ældre end 15 år. Det må være et rigtigt tidspunkt at sige, at dér kan den unge selv tage stilling til det, idet vi dog har fulgt anbefalingen om, at fra man er 15, til man er 18 år, skal det ske med forældrenes bifaldelse også, men selvfølgelig sådan, som vi jo altid regner med, at forældre vil lytte nøje til deres unge mennesker.

Vi har som følge af denne holdning indarbejdet Kristeligt Folkepartis forslag som ændringsforslag i L 149, da vores fornemmelse trods alt var, at der var meget i L 149, dér var godt at få vedtaget. Der var en række bestemmelser, vi uden videre mente skulle med.

Vi vil selvfølgelig anbefale, at man stemmer for disse ændringsforslag, for at vi får en lov, der ikke alene tilgodeser logikken i oplevelsen og sproget og menneskers forståelse af, hvad død er, men også tilgodeser respekten for det enkelte menneskes ret til selv at afgøre, om det skal være donor. Vi fastholder altså ganske hårdnakket, at det er sådan, det ser ud.

Så har jeg til sidst to små bemærkninger.

SF beklager, at vi ikke fik afleveret vores betænkning bidrag, altså vores forklaring; og vi undskylder over for Folketinget og sørger for, at det nok skal komme med.

Vi har jo et mindretal; flertallet i vores gruppe mener altså, at vores holdning er mindst lige så meget udtryk for, at man er en ordentlig socialist, når man har den holdning.

(Kort bemærkning).

Lissa Mathiasen (S):

For at der ikke skal herske nogen misforståelser, vil jeg da sige til fru Margrete Auken, at vi ikke på nogen måde på noget tidspunkt har

haft ønske om at forklejnne Etisk Råds arbejde. Det ville ikke være rimeligt. Vi har haft behov for den debat; den tror jeg mange har haft behov for.

Så siger fru Margrete Auken, at vi ikke behøver et nyt døds-kriterium. Det vil jeg godt stille et stort spørgsmålstejn ved, hvis man ellers skal være fair. Jeg er meget enig. Selvfølgelig dør man kun én gang. Men som forslaget ligger her, er det at turde forholde sig til tingenes tilstand og kalde det ved sit rette navn.

Loven tillader ikke hvad som helst. Derfor finder jeg det heller ikke rimeligt, at fru Margrete Auken ligesom forsøger at så mistillid og tvivl. Der er sat stopklodser ind. Det var der også behov for. Jeg vil godt gentage, at det, vi forsøger med dette forslag, og det synes jeg er meget væsentligt at få frem, er blot at turde forholde sig til, som tingenes tilstand faktisk ser ud og vil komme til at se ud fremover. Det synes jeg egentlig er den mest hæderlige måde, man kan gøre det på.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Vi har i dag en glimrende anledning til at lade være med at rive hovederne af hinanden, så jeg skal lade være at gå videre med det, blot gøre fru Lissa Mathiasen opmærksom på, at jeg faktisk i min ordførertale sagde, at alle de stopklodser var bygget ind i loven. Det var ikke deri, anklagen lå. Det anerkender vi, og så vil jeg igen opfordre til, at vi får en debat, hvor det ikke ryger med beskyldninger, fordi det er andre ting, der er på spil her, end hvem der får ret i den her situation.

Jeg føler heller ikke, at vi fra Socialistisk Folkepartis side ikke har ønsket at se tingene i øjnene, tværtimod. Vi er fuldstændig klar over, at vi her står over for nogle panikaldrende situationer. Så siger vi, at vi ikke vil gøre det lettere for os selv – og det var så vores svar – ved blot at indføre ordet død dér, hvor mange mennesker vil opleve at det ikke er tilfældet. Jeg mener som sagt i forhold til den gældende retstilstand og i forhold til retten til at slukke for en respirator, at der ikke er den principielle forskel. Det ved jeg godt at det mener fru Lissa Mathiasen heller ikke at der er. For det ville jo ikke være godt, hvis der var. Altså hvis ikke en hjernedød virkelig havde passeret punktet, havde vi noget at snakke om i dag.

Bjørn Elmquist (V):

Debatten i Venstres folketingsgruppe forud for andenbehandlingen her og undervejs i udvalgsbehandlingen har drejet sig om de punkter, hvor der ligger ændringsforslag nu. Vi har været noget delt, men der er et klart og et overvældende flertal, som vil følge regeringens holdning og det forslag, som fra starten blev fremsat fra justitsministerens side, og hvortil der jo kun er ganske få ændringsforslag nu fra regeringspartiernes side.

Det, der har stået i centrum, og som jeg skal gøre et par bemærkninger om, har været den enkeltes mulighed for at bestemme og pligt til måske at bestemme over sig selv kontra spørgsmålet, om der var andre, der i den givne situation ville være i stand til at disponere på vedkommendes vegne, hvis nu der ikke var nogen klare bestemmelser.

Vi synes, at vi gennem årene – fordi det er et emne, der har været til diskussion i Folketinget adskillige gange inden for de sidste 2–3 år på basis af forskellige forslag fra regeringens side – alt i alt har set en tendens, der gik i den for det store flertals vedkommende rigtige retning, således at det i stigende grad blev den enkeltes egen afgørelse, der blev sat fokus på, som kom til at stå i centrum, og som blev udslagsgivende. Derfor synes vi også, at vi er nået det rette sted hen. Det slås fast, at hvis der ligger en klar tilkendegivelse fra den pågældende person selv, skal denne klare tilkendegivelse følges, uanset om det er et ja eller et nej.

Vi har udbygget dette med en særlig ordening. Vi har ikke været begejstret for registre. Det er en af årsagerne til, at vi ikke synes om Det Etske Råds samlede forslag og heller ikke Kristeligt Folkepartis forslag. Men vi synes dog, at det er en god idé at udbygge dette med den enkeltes dispositionsret med det af justitsministeren stillede ændringsforslag, sådan at der nu kommer nogle registre, hvortil man kan sige, at man gerne vil være donor, eller at man ikke vil være donor, og så skal det lægges til grund.

Det er kun i de tilfælde, hvor denne klare tilkendegivelse ikke foreligger, at det store flertal i Venstres gruppe accepterer, at andre kan komme ind i billedet. Det har ikke været nogen let beslutning at træffe, men vi synes, det vil være rigtigt i den situation at lade den eller de nærmeste træffe beslutningen.

Jeg må tage afstand fra dem, der fra talerstolen her og i andre sammenhænge har sagt, at vi dermed skyder en ubehagelig opgave, en svær afgørelse, over på de pågældende. Det er jo ikke tilfældet, for heller ikke den eller de nærmeste har nogen pligt til at sige ja eller nej. Hvis man ikke orker eller evner at tage stilling til det eller ikke synes, det er noget, man kan tage sig af – måske under indtryk af den meget følsomme situation, man befinder sig i – undlader man blot at give en tilkendegivelse fra sig; man tager ikke stilling. Så sker der ingen transplantation, og vedkommende bliver ikke donor. Derved kan man sige, at situationen stadig er uafgjort; der er i hvert fald ingen, der har taget beslutning på den pågældendes vegne.

Vi synes også, det er fornuftigt, som det foreslås, at der iværksættes en informationskampagne ved Sundhedsministeriets foranstaltning – der nævnes beløb i betænkningen. Det synes vi er meget vigtigt, fordi det derved kan blive gjort klart for alle – og det drejer sig jo især om yngre og helt unge aldersgrupper – at der her kan være god anledning til at tænke sig nærmere om, sådan at man får klargjort sin egen stilling og så benytter sig af den ordening, som vil blive etableret med f.eks. standardmærkater eller andre måder at tilkendegive sin klare vilje på.

Det er altså dér, det store flertal i Venstres folketingsgruppe er endt. Der er nogle enkelte medlemmer af gruppen, der har en anden opfattelse, og det vil de give udtryk for.

Selv om det er ændringsforslagene, det drejer sig om her, vil jeg for at spare Tinget for at bruge tiden, når vi når frem til de afsluttende bemærkninger, allerede nu sige, at vi synes, det er forsvarligt at træffe den beslutning, som der nu lægges op til, på indeværende tidspunkt. Vi synes, Det Etske Råd har gjort et godt stykke arbejde, bidraget til debatten med vægtige synspunkter, og vi synes også, den offentlige debat er nået dertil, at vi nu føler, at vi i kraft af vore mandater herinde i Folketinget kan tage stilling.

For os i Venstres folketingsgruppe har det været afgørende, at dette spørgsmål nu afgøres ud fra, skal vi sige en tryghedsfølelse over for det, at man kan operere med hjerne-dødskriteriet. Ikke fordi der har stået nogen med legitime – eller måske mindre legitime – interesser mere eller mindre utålmodigt trip-

[Bjørn Elmquist]

pende for, at vi nu i Danmark skulle komme i gang med transplantationer. Det er ikke det, der har været det afgørende moment i vores gruppe for nu at indføre hjernedøds-kriteriet i Danmark.

Det eneafgørende for os har været, at vi mener, det kan gøres under trygge former og fuldt forsvarligt.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Det er blot et spørgsmål til hr. Bjørn Elmquist: Jeg forstår simpelt hen ikke hr. Bjørn Elmquists udtalelse om, at man ikke tvinger nogen til at tage stilling på andres vegne, medmindre vi tvinger personalet på hospitalet.

Det kan jo så være rimeligt nok – det har jeg ikke sagt noget om – men jeg ønsker bare, vi skal gøre os klart, at de tager stilling til, at der ikke skal spørges, for i samme øjeblik man har spurgt, tager man stilling.

Noget af det, der gør alle disse etiske spørgsmål og nye problemer, vi står over for, så forbi-stret svære, er, at vi ikke kan flytte hen i byen »Neutral« – ligegyldigt hvad vi gør, vælger vi.

Det kan have sin rimelige grund at sige, at de, der så i givet fald tager stilling til et nej, for det må jo være til et nej, er personalet på sygehuset, som siger: Her skal ikke spørges. Det er i og for sig ikke nogen dårlig holdning, hvis en familie er i panik og situationen er forfærdelig, hvor det kan være ualmindelig taktløst. Men igen er der altså nogen, der tager stilling. Det skal vi bare lige huske.

I øvrigt glemte jeg før at gøre opmærksom på, at flertallet i SF naturligvis vil anbefale, at man stemmer for ændringsforslag nr. 8 – det, der er fremsat af fru Elsebeth Kock-Petersen – hvis de foregående ændringsforslag fra Socialistisk Folkeparti falder.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Jeg tror, fru Margrete Auken har misforstået lidt, hvad jeg har sagt, eller også har jeg udtalt mig uklart. Selvfølgelig skal sundhedspersonalet som foreskrevet rette henvendelse til den eller de nærmest pårørende – eller nærmeste – hvis der ikke foreligger nogen klar tilkendegivelse fra den person, som ligger og er erklæret hjernedød.

Men det, jeg mente at kunne give udtryk for, var, at den nærmeste ikke behøver at sige ja eller nej. Der er ingen pligt til at sige: Det synes jeg I skal gøre, eller det synes jeg ikke I skal gøre. Og hvis der ikke kommer nogen tilkendegivelse i så henseende fra den eller de nærmeste, bliver der ingen transplantation. Jeg ved ikke, om man er flyttet ind i byen »Neutral« af den årsag, men så har vedkommende ikke taget nogen stilling, og så bliver der ikke transplanteret.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Også når man ikke tager stilling, tager man stilling, for så bliver det et nej. Det skal vi være klar over, og det er glimrende. Det ligger altså i flertallets holdning hos os, at den, der ikke udtrykkelig siger ja, har sagt nej. Men vi skal være klar over, at når vi overlader en spørgeproces til pårørende, hvis ikke der foreligger en tilkendegivelse inden, er det ikke fair at sige, at vi fratager familien at skulle tage stilling, for hvis de ikke siger noget, er det jo et nej. En tredje mulighed findes ikke – man kan jo ikke sige »mjøh« til det; det er et enten-eller. Derfor synes jeg, vi skal være ærlige over for det. Det er i og for sig ikke nogen bebrejdelse; jeg er bare ked af, at hr. Bjørn Elmquist her indfører et begreb, som om man kan undgå at tage stilling i den situation.

Det lader sig ikke gøre, og vi kan ikke lovgive om, at det skulle kunne lade sig gøre, sådan som det er nu.

Første næstformand (Henning Rasmussen):

Hr. Bjørn Elmquist for en kort bemærkning. Og det må nok være den sidste i denne omgang.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Ja, for det kan jo godt være, det er et spørgsmål om at ville forstå hinanden. Man kan sige ja eller nej, eller man kan lade være med at svare, og det indebærer så, at der ikke kan transplanteres, men den beslutning har man så ikke truffet på vedkommendes vegne, og man har heller ikke følt sig sikker på, hvad der skulle ske, og vedkommende, som ligger hjernedød, har heller aldrig tilkendegivet noget i nogen retning. Sådan er situationen. Herinde kan vi også stemme ja, nej eller stemmer ikke, eller også kan vi helt blive borte fra folketings-salen.

Pia Kjærsgaard (FP):

Et flertal i Fremskridtspartiets folketingsgruppe synes, det er godt, at Folketinget nu får vedtaget dette lovforslag.

Debatten har været utrolig langvarig, og det bør den nok også være om et sådant spørgsmål, som jo er af følelsesmæssig karakter. Rigtig mange mennesker har betragtet forslaget vedtagelse som en sikkerhed for, at de kunne få et bedre liv, og i mange tilfælde har det været et spørgsmål om liv og død.

Fremskridtspartiet har som bekendt tidligere fremsat forslag om et supplerende døds-kriterium, og derfor er vi i vores folketingsgruppe meget tilfredse med, at regeringen har fremsat sit forslag, og at det nu bliver vedtaget inden Folketingets sommerferie.

Der har været utrolig megen tale om død heroppe fra Folketingets talerstol. Det er, som om man tror, det er det eneste, forslaget drejer sig om. Det drejer det sig selvfølgelig også om, men jeg synes også, det bør dreje sig om liv, at man nu er i stand til at give andre mennesker et bedre liv eller simpelt hen et liv ved, at vi indfører et supplerende døds-kriterium.

Det synes jeg debatten burde have gået meget på, også fra fru Margrete Aukens side, selv om jeg godt ved, at fru Margrete Auken er imod, for det er dog også et spørgsmål om at give andre mennesker et liv.

Jeg synes også, at debatten skal gå på, at man nok er anderledes indstillet, når det drejer sig om at skulle modtage, end når det drejer sig om at skulle afgive organer. Der har igen været megen tale om den situation, en familie kan komme i, som også er utrolig ulykkelig, hvis det værste skulle ske. Det tror jeg alle er helt enige om, men der er altså også mange familier, som ville gøre hvad som helst for at kunne modtage et organ til deres nærmeste, og det synes vi i Fremskridtspartiet også er væsentligt.

Vi stemmer i Fremskridtspartiets folketingsgruppe som sagt ikke efter gruppedisciplinen, men efter den enkeltes stilling dels til forslaget, dels til de enkelte ændringsforslag. Men der er dog ét ændringsforslag, som jeg personlig gerne vil omtale, og det er forslaget uden for betænkningen fra et mindretal i SF's folketingsgruppe. Det kan jeg personlig varmt støtte, fordi jeg synes, det er et fornuftigt forslag, mindretallet her har stillet. Når man nu vedtager det supplerende døds-kriterium, synes jeg også, det

er naturligt for Folketinget at skabe forpligtelse til, at der bliver afgivet organer, at der er donorer nok. Det synes jeg også folketingsmedlemmerne bør tænke på. Det er det, som også nogle har kaldt et aktivt nej, og det er et meget fornuftigt tiltag fra en del af SF's folketingsgruppe.

Når vi vedtager dette forslag, er det godt, at man giver folk en mulighed for at medvirke til, hvordan de ønsker at afgive organerne.

(Kort bemærkning).

Inger Stilling Pedersen (KRF):

Det kræver et svar, når der bliver sagt, at det drejer sig om liv. Jamen Kristeligt Folkepartis forslag drejer sig også om, at man selv kan bestemme, at man gerne vil give det, man ikke har brug for længere, når man er døende, til en anden. Men jeg undrede mig meget over det sidste, der blev sagt, nemlig at Fremskridtspartiet nu i bedste socialiststil næsten siger, at legemet tilhører det offentlige, og hvis man ikke har sagt fra, har man sagt ja.

Det kan vi under ingen omstændigheder acceptere.

(Kort bemærkning).

Leif Hermann (SF):

Jeg skal i anledning af fru Pia Kjærsgaards i øvrigt venlige betragtninger over det ændringsforslag, som et mindretal i Socialistisk Folkepartis gruppe har stillet, sige, at der ikke bag dette ændringsforslag ligger nogen som helst overvejelse over, hvorvidt der derved vil blive flere organer til donation, end der er i øjeblikket, eller end der vil blive med det forslag, regeringen har stillet.

(Kort bemærkning).

Pia Kjærsgaard (FP):

Hvad er det for noget vrøvl, at det er i bedste socialiststil! Det kan jeg da godt se at SF har skrevet i sine bemærkninger. Men det er altså forslaget, som jeg synes er fornuftigt.

Jeg mener, det er en medmenneskelig stil. At nogle af SF'erne eller andre så vil betragte det som i bedste socialiststil, må da blive deres ansvar.

Det, som jeg går ind for, er netop at give ansvaret til den enkelte. Det synes jeg egentlig ikke er i bedste socialiststil. Jeg synes, det er i medmenneskelig stil.

Søren Bastholm (CD):

Jeg skal prøve på at gøre det så kort som muligt.

CD's gruppe er stillet frit til disse lovforslag. CD's gruppe kan ikke støtte lovforslaget fra Kristeligt Folkeparti. Derimod kan CD's gruppe ved tredjebehandlingen stemme for lovforslag nr. L 149. Men man vil konstatere, at der stemmes forskelligt ved ændringsforslagene.

Inger Stilling Pedersen (KRF):

Kristeligt Folkeparti beklager selvfølgelig, at man ikke i langt højere grad har sluttet op bag Kristeligt Folkepartis forslag, og det vil dermed sige Det Etske Råds forslag.

Der er kommet utrolig mange synspunkter frem, men det er ofte nogle bortforklaringer, som ikke går ind på virkeligheden.

Vi støtter selvfølgelig SF's ændringsforslag, der er med til at forbedre regeringens forslag, og også fru Elsebeth Kock-Petersens forslag, hvis SF's falder. Vi vil gerne være med til at forbedre forslaget så meget som muligt, selv om vi ikke kan støtte det.

Men der er sagt så forfærdelig mange ting her, som mange mennesker ikke forstår. Således har jeg i de måneder, der er gået, oplevet, at man simpelt hen ikke forstår, at mennesker nu skal kunne dø på to måder.

De fleste mennesker i Danmark opfatter døden som indtrådt, når hjertet er holdt op med at slå. Så vedtager vi nok i Folketinget om et par dage, at man altså også kan erklæres død noget før. Forskellen på Kristeligt Folkepartis og regeringens forslag er, at vi siger, at man på det tidspunkt er i en uafvendelig dødsproces – man er ikke død – og at man derfor selv skal kunne bestemme – ene og alene selv bestemme – at man, når man er erklæret inde i den proces, så gerne vil være donor.

Mange unge har sagt: Jamen det skal ikke være nogle gamle mennesker, der sidder og bestemmer over os. Vi vil selv bestemme, og det er Kristeligt Folkepartis grundholdning helt klart, at man selv skal kunne bestemme, om man vil være donor.

Fru Pia Kjærsgaard talte om, at der ikke ville være organer nok, og at det egentlig var sådan, at hvis man ikke havde sagt fra, så var man faktisk donor. Jamen sådan burde det ikke være, for man kan godt bestemme, at man vil være medmenneskelig, men andre skal ikke bestem-

me, at man skal være det. Man har sin fulde ret som menneske til at være alt det medmenneske, man vil, ved at erklære, at man vil være donor, at man vil give nogle af sine organer, men andre skal ikke bestemme, om nogen skal være donor eller ej.

Hvor mange organer har vi brug for? Jeg er sikker på, at vi i de kommende år kommer ind i nogle afgørelser, som bliver meget svære at træffe. Der bliver aldrig organer nok, medmindre da vi laver en færdselslov, som tillader alt muligt, sådan at vi kan få så mange som muligt slået ihjel. Halvdelen af alle organer kommer fra trafikofre. Så hvis vi vil formindske antallet af trafikofre, formindsker vi også antallet af organer, der er til rådighed, og hvem skal så have dem, der er til rådighed? Ja, det kommer vi nemt om ved, for det skal lægerne selvfølgelig bestemme.

Hvad angår spørgsmålet om, hvem der skal give lov, har vi ikke taget hensyn nok til personalet, synes jeg. Bliver det sygeplejerskerne, der også efter regeringens forslag skal hen at spørge en mor eller far, der sidder med deres barn, som tilsyneladende ikke ser spor dødt ud, og sige: Nu er hun eller han faktisk død. Må vi tage noget? Jamen, hr. Bjørn Elmquist: Man bliver stillet over for et valg, for ens samvittighed vil måske sige: Jeg burde måske sige ja for at redde et andet menneskeliv, men som en skrev til mig: Kan jeg nu også være sikker på, at lægerne har ret i den situation? Er hun eller han virkelig inde i dødsprocessen? Og hvis jeg nu siger ja, er jeg så medvirkende til mit barns død? Det er ikke noget, jeg har fundet på; det er et brev fra en mor, der selv har været ude for det.

Det er meget nemt at sidde og sige det her i Folketinget, men det er umådelig svært, når man er midt i det. Og tænk på den sygeplejerske, der skal hen at spørge de sønderknuste forældre.

Det er sådan nogle situationer, vi bliver nødt til at have i vores tanker, når vi laver det her, og ikke bare sige: Nå, det er heldigvis nogle andre, der skal udføre det, som vi i dag bestemmer.

Men har man selv taget stilling til det, selv afgjort det, ja, så er det ene og alene dér, ansvaret ligger, og så er det klogt.

Kristeligt Folkeparti mener også, at man bør tale sammen i familierne, for at man ikke skal komme i den situation, at man skal tage afsked

[Inger Stilling Pedersen]

med nogen, før vedkommende i hvert fald i befolkningens flertals øjne virkelig er død. Der bliver altså ingen muligheder for at sidde og holde i hånden til det sidste åndedrag. Man bliver kørt ud, mens man tilsyneladende ikke ser spor død ud. Man skal prøve at forestille sig, hvilke psykiske problemer det kan give, og hvilket pres det er.

Jeg synes, man virkelig skal overveje dette her. Kristeligt Folkeparti ønsker også at være medmenneskelige. Vi ønsker, at så mange som muligt skal bestemme sig til at ville give noget, men at de selv afgør det. Og vi håber, at mange vil tænke sig om, og at man i de cirkulærer og bekendtgørelser, der kommer, vil gøre det så let for personalet som overhovedet muligt. Vi står inde i noget, der er umådelig svært nu.

Men måske hænger alle vores bekymringer sammen med dette, at vi jo i Danmark tilsyneladende ikke vil tale om døden. Der er mange, der har sagt, når man har diskuteret døds-kriterium: Det vil vi overhovedet ikke beskæftige os med, fordi de skyder tanken fra sig om, at de engang skal væk herfra. Hvis vi havde en mere naturlig indstilling til liv og død, ville det måske også være lettere at sige, at vi, når vores time er kommet, måske ikke ønsker at få andres organer ind i os. Man kan jo også tænke sig den dag, hvor man kan transplantere så meget, at man går rundt med alt muligt andet inde i sig og må spørge: hvem er jeg nu egentlig, når alt i mig faktisk tilhører en anden? Jeg synes, der er mange uafklarede spørgsmål i denne sag, men Kristeligt Folkeparti håber, selv om vi måske ikke har så meget at have håbet i, at vi i hvert fald kan få vedtaget nogle af ændringsforslagene fra SF, sådan at regeringens forslag bliver bedre. Men vi håber selvfølgelig også på, at nogle vil slutte op om Det Etsiske Råds og Kristeligt Folkepartis forslag.

(Kort bemærkning).

Pia Kjærsgaard (FP):

Jamen jeg er da enig med fru Inger Stilling Pedersen i, at det netop ville være rart, hvis der var flere, der havde en naturlig indstilling til liv og død. Men jeg synes ikke, det er en naturlig indstilling, der fremgår af fru Inger Stilling Pedersens ordførertale her. Jeg synes som sagt, debatten burde dreje sig meget mere om de mennesker, der i vores samfund har og har haft et utrolig dårligt liv, fordi de ikke kan få de or-

ganer, som de forhåbentlig kan få, når vi nu skal i gang med hele transplantationslovgivningen. Men foreløbig skal dette her jo altså vedtages.

I øvrigt fatter jeg ikke – slet ikke med fru Inger Stilling Pedersens mening – at man ikke kan støtte, at man skal sige nej, hvis man ikke vil afgive sine organer. Jamen så har man jo netop selv givet sin indstilling. Det synes jeg er et fornuftigt synspunkt.

De organisationer, der står bag en meget stor gruppe mennesker, som står foran at modtage organer, f.eks. Landsforeningen for Nyresyge, er meget interesseret i, at det ændringsforslag bliver vedtaget, og det er altså mennesker, som hver evig eneste dag er præget af deres sygdomme, plus en lang række andre mennesker, som mangler et organ, som de kan få, hvorved de kan leve et godt og et langt liv.

Det er jo heller ikke sådan, at man overlader det til samfundet – det er da noget vås. Man overlader det tværtimod til den enkelte. Man giver det enkelte individ et stort ansvar ved at skulle sige fra. Den forestående oplysningskampagne burde også netop betone, at man giver ansvaret til den enkelte. Det har jeg egentlig svært ved at se er socialisme. Men jeg kan så notere, at fru Margrete Auken heller ikke står bag det forslag. Så bliver jeg også mere rolig.

(Kort bemærkning).

Kirsten Lee (RV):

Der er noget i fru Inger Stilling Pedersens argumentation, der ikke hænger sammen. Fru Inger Stilling Pedersen spørger, hvordan man nu kan være sikker på, at hjernedøden er indtrådt, og hvordan de pårørende kan vide, hvis en patient er langt inde i dødsprocessen, at diagnosen nu også er sikker. Det skulle være udgangspunktet for, at man for at kunne have den sikkerhed, på forhånd skulle tilkendegive, hvorvidt man ønsker at være donor eller ikke. De to ting hænger simpelt hen ikke sammen. Man kan have nøjagtig den samme usikkerhed, såfremt man selv på forhånd udfylder en mærkat eller indskrifter sig i et register.

Desuden synes jeg også, det er værd at præcisere – det er noget, vi har drøftet i udvalget – at dette her ikke er et spørgsmål om, at sygeplejersker skal hen og spørge. Det er helt klart lægernes ansvar.

[Kirsten Lee]

Der er flere, der har argumenteret med, at man helst skulle undgå at spørge om tilladelse både til at fjerne organer med henblik på transplantationer og med henblik på obduktion, fordi det er så pinefuldt at spørge folk i en sådan situation. Det er selvfølgelig en krise, når man står ved et dødsleje.

Efter min opfattelse skal man ikke fratage mennesker ansvar og stillingtagen selv i krisesituationer. Og al erfaring viser, at i de situationer, hvor det er allersværest at tage stilling, nemlig når det drejer sig om forældre, der netop har mistet et barn, er forældre ganske glimrende i stand til at tage stilling. Og det har været rutine hos alle danske børnelæger altid at spørge forældre til afdøde børn om tilladelse til obduktion eller transplantation til organer. Der er ikke nogen grund til, at vi herinde skal fratage nogen det ansvar.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Jeg må protestere, når fru Inger Stilling Pedersen siger, at det gælder om at få et mere naturligt forhold til døden, for jeg ved ikke, hvad et naturligt forhold til døden er. Jeg har været tæt på det mange gange, og jeg kender ingen lykkelige modeller. Der er ingen her, der kan påberåbe sig at have et naturligt forhold til døden. Og hvis de gør det, siger de noget om sig selv. Det er ikke en kritik specielt af fru Inger Stilling Pedersen.

Jeg vil gerne sige, at nogle i vores gruppe har ment, at de var særlig socialistiske, når nu flertallet har ment, at det modsatte var deres grundholdning, at det var respekten for den enkeltes ret. Det vil jeg protestere over for ud fra det synspunkt, at vi ikke skal pådutte hinanden naturligt/unaturligt.

Jeg kan forstå, fru Pia Kjærsgaard mener, at naturligt er det samme som praktisk. For det er klart, det er det mest praktiske, hvis der foreligger et skjult tilsagn, hvis man ikke har sagt nej.

Endelig vil jeg sige til fru Kirsten Lee i forlængelse af dette her, at jeg også synes, det er et overgreb at bruge en formulering nu, hvor man siger, at man ikke skal fratage mennesker et ansvar i en krisesituation. Det er ikke nogen fair måde at sige de ting på heller, for der er jo valg, vi ikke skal bringes i. Heldigvis er der masser af valg, som de fleste af os ikke skal bringes i, og det at blive fri for at komme i dem er ikke det samme som at få frataget et ansvar.

Indimellem skal vi herinde i Folketinget faktisk sige, vi påtager os nogle valg, fordi folk ikke skal bringes i dem. Og det er ikke en umyndiggørende situation. Jeg føler personlig, det er en belastning, som er forkert – jeg mener, det er et overgreb – at tvinge folk til at skulle tage stilling i den situation. Og jeg tror, der bliver truffet mange tvivlsomme valg, netop fordi jeg selv har fulgt det og oplevet mennesker, der vælger en desperat mening i det meningsløse. Det er en af grundene til, at det er så vigtigt at holde transplantationen ude fra dødsriteriedebatten.

(Kort bemærkning).

Inger Stilling Pedersen (KRF):

Det kan være svært med en kort bemærkning med så mange spørgsmål.

Et naturligt syn på døden får man aldrig set med vores øjne. Det, jeg mente med det, er bare dette, at vi alle sammen ved, at der er en dag, hvor vi ikke skal være her længere, og netop at vi, når vi er i denne situation, ikke ønsker at komme herfra. Men det hænger jo meget nøje sammen med, at efterhånden som læger på sygehusene bliver dygtigere og dygtigere og kan redde flere og flere, er der til sidst ingen, der vil finde sig i ikke at få overhovedet alt, hvad man kan få, og få gjort alt, hvad man overhovedet kan gøre. Og det koster utrolig mange penge, og der bliver ikke organer nok til alle dem, der gerne vil have dem, så vi kommer garanteret ind i nogle situationer i de kommende år, der bliver meget vanskelige.

Jeg kan ikke give fru Kirsten Lee ret i, at der er nogen problemer i det, når vi siger, at det er en selv, der skal afgøre det. De henvendelser, jeg har fået fra forældre, viser, at det er nogle vanskelige situationer, man står i, enten man siger ja eller nej. Reaktionen kommer ofte bagefter, og så kan det godt være, lægerne ikke ser den.

Fru Pia Kjærsgaard siger, at det ikke er socialisme, det kan måske også forklares lidt bedre. Jeg mener, at legemet faktisk tilhører det offentlige, fordi man automatisk er donor, hvis man ikke har tilkendegivet noget. Det var det, jeg mente, og så kan jeg godt tage det socialistiske væk, for at hverken fru Margrete Auken eller andre skal lægge andet i det end det, jeg gør.

Jeg mener ganske enkelt dette, at det er mennesket selv, der skal afgøre, om det vil være do-

[Inger Stilling Pedersen]

nor eller ej, og derudfra kan man så vise sin næstekærlighed og medmenneskelighed.

Der er ikke nyrer nok, og allerede nu er der mange, der ikke giver deres. Det kunne de jo gøre. De kunne også give en af de to, de har, allerede nu.

Jeg synes, det er en udenomsforklaring, når man ikke vil godtage Kristeligt Folkepartis forslag, fordi man ikke indfører hjernedøds-kriterium. Man kan udmærket gøre det med det nuværende døds-kriterium og vores lovforslag.

Første næstformand (Henning Rasmussen):

Der er endnu tre, der har bedt om ordet for korte bemærkninger, men jeg synes, jeg er nødt til at gøre opmærksom på, at der er fem medlemmer, der har bedt om ordet privat – sådan til eftertanke.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Det er et svar til fru Inger Stilling Pedersen på det spørgsmål, hun stillede mig.

Måske var det retorisk, så det ikke krævede noget svar, det skal jeg ikke kunne sige. Men jeg vælger nu at prøve at svare, når jeg får stillet et spørgsmål.

I den situation, som fru Inger Stilling Pedersen refererede fra det brev, hun havde fået, må man sige, at det har intet at gøre med, om man siger ja eller nej til transplantation på andres eller egne vegne, om man bliver erklæret hjernedød. Det var netop noget af det, jeg havde med i mit indlæg for et øjeblik siden. Vi mener i vores folketingsgruppe, at vi nu er nået dertil, at man ved hjælp af objektive kriterier konstaterer, om hjernedød er indtrådt. Hvis det er tilfældet, så bliver man erklæret hjernedød.

Om man derefter kan komme ind i billedet som eventuel donor, ja, det er en helt anden snak.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Formanden må undskylde, men det er altså af hensyn til eftertiden. Jeg oplevede sidste gang, hvor jeg havde refereret mindretallets synspunkter så gribende, at jeg bagefter i pressen blev refereret for at have ment det modsatte af det, jeg mener, og det, flertallet i SF's folketingsgruppe mener.

Lad det være helt lysende klart, at ordentlige socialister påstår, at mennesker tilhører sig selv, hvad enten de nu er levende eller døde. Det er meget, meget vigtigt at slå det fast, for det er flertallets holdning til det her, og derfor er det mennesker selv, der skal beslutte. Så kan jeg jo ikke gøre for, at der er nogle, der har sagt det på en anden måde, og at det passer lidt for godt ind i f.eks. fru Inger Stilling Pedersens fordomme.

Jeg synes, det er vigtigt, at vi rydder denne debat for fordomme! det er ikke mig, der har lanceret det. Skal vi ikke prøve ikke at snakke videre om, hvad der er naturligt, hvad der er socialistisk, hvad der er praktisk. Vi skal snakke om, hvad vi føler hver for sig det er rigtigt at gøre.

(Kort bemærkning).

Arne Melchior (CD):

Jeg er ganske imponeret over en kollega, der kan udtale, hvad ordentlige socialister mener. Det burde både nu og til enhver tid være noget vanskeligt for én socialist at udtale sig om, hvem der er ordentlig, og hvem der ikke er ordentlig.

Men så til mit egentlige indlæg. Jeg vil først ud af mange ganges trang sige til fru Inger Stilling Pedersen, at det altid er en fornøjelse at høre hende tale. Hun er så velargumenteret, hvad hun end taler om, også når det er så svære ting som i dag, og det vil jeg godt benytte lejligheden til at sige. Enig eller ikke enig, så er det altid tankevækkende og en fornøjelse at høre på.

Jeg er enig med fru Inger Stilling Pedersen og altså uenig med fru Margrete Auken i det svære spørgsmål, der hedder »at have et naturligt forhold til døden«. Nu kan det være noget med aldersforskel, men fru Margrete Auken sagde om sig selv, at hun havde set meget til død. Det har jeg også. Jeg har set mange døende og døde mennesker, og jeg har selv ligget for døden.

Jeg tror ikke, at fru Inger Stilling Pedersen med »naturligt forhold« mente, at man skulle kunne lide tanken, men mente, at man var nødt til at tage det realistisk med i sine betragtninger, således at man, når man skal til at skrive testamente, eventuelt livstestamente, med hensyn til hvad man nu kan bruges til, er nødt til at tage døden afslappet på en sådan måde, at man ved, at det er en naturlig ting, som kommer under alle omstændigheder.

[Arne Melchior]

Derfor synes jeg, at fru Inger Stilling Pedersens betragtninger om hele tænkningen over de forhold, der her er til behandling, og som er så svære, var meget vedkommende, og jeg kan støtte dem.

Derimod er jeg ikke helt sikker på, at fru Inger Stilling Pedersen har ret i, at man ikke kan dø to gange. Det er ikke i overensstemmelse med vore tilvante forestillinger. Holder man sig alene til Bibelen – den vil jeg også gerne holde højt, jeg prøver på det, det lykkes ikke altid – så er det ikke en tanke, der er nedfældet dér, men der er jo sket så meget, og Bibelen er selvfølgelig et produkt af sin tid.

Derfor tror jeg, fru Inger Stilling Pedersen og Kristeligt Folkeparti må acceptere, at der er sket nye ting og opnået ny viden, som gør ny stillingtagen også på dette svære område rimelig.

Jette Pors (CD):

Da CD's medlemmer har stillet hinanden helt frit, så vil jeg godt herfra udtrykke, at jeg ikke kan stemme for Kristeligt Folkepartis forslag.

Jeg vil også gerne udtrykke en helt personlig beklagelse over, at regeringens lovforslag efter min mening ikke tager tilstrækkeligt hensyn til nyrepatienternes specielle situation.

Jeg så helst, at vi fik én selvstændig lov for nyretransplantationer – jeg havde nær sagt uanset valg af døds-kriterium – ud fra en viden om, at vi har to nyrer, og alle mennesker kan godt leve med én nyre, og det giver nogle specielle problemstillinger.

I spørgsmålet om nyretransplantationer mener jeg klart, man skal tilkendegive, at lægerne har ret til at udtage organer fra afdøde, medmindre patienten, mens patienten endnu er i levende live, har meddelt, at han eller hun ikke ønsker at blive anvendt som organdonor i forbindelse med dødens indtræden.

Det er, så vidt jeg kan se, også at respektere den enkeltes ret til selv at bestemme.

Jeg vil opfordre regeringen til at se på dette problem snarest muligt.

Så vil jeg slutte med at sige, at jeg selvfølgelig kan støtte regeringens lovforslag med ministerens ændringsforslag til § 12, og at jeg kan støtte SF's ændringsforslag til § 14.

Dermed har jeg også sagt, at jeg kan støtte lovforslagets vedtagelse ved tredje behandling.

Mogens Elvensø (FP):

Det vigtigste ved lovforslaget er forslaget om døds-kriteriet. Det er væsentligt at vide, at ophør af hjernevirksomheden ikke ændrer hjertevirksomheden. Legemstemperaturen opretholdes og pulsslagene fortsætter nemlig. Så længe disse livstegn er der, kan jeg ikke godtage, at et menneske kan erklæres for dødt.

De to lovforslag giver ret til at forlænge disse funktioner, indtil det findes belejligt at udtage organer.

Lægevidenskaben skal arbejde på helbredelse og ikke på udskiftning af organer. Jeg tror, at lægevidenskaben kommer ind på et forkert spor.

Samfundets ressourcer skal anvendes på helbredelse, på forskning i helbredelse, frem for forskning i transplantationer.

Begge forslag vil give ret til at forlænge livet med op til 48 timer. Hvornår skal man erklære et menneske for død, når lægerne har erklæret vedkommende for hjernedød? Eller skal man vente, indtil de andre funktioner er ophørt?

Min afstemning til ændringsforslagene vil være bestemt af, at jeg vil hindre det nye døds-kriterium. Den vil også være bestemt af, at jeg ikke kan lide, at man skal kunne udtage organer. Det er jeg nemlig meget imod, ligesom jeg er imod transplantationer.

Jeg er også imod, at man udtager organer til lægevidenskabelige forsøg. Denne bemærkning gælder særlig ændringsforslag nr. 5 til lovforslag nr. L 173. Jeg vil bede forslagsstillerne om at dele dette ændringsforslag i to dele, således at man kan stemme om hver del for sig.

Retslægelig obduktion kan jeg stemme for af hensyn til, at man skal kunne opklare forbrydelser, bl.a. mord, men lægevidenskabelig obduktion må jeg sige nej til. Derfor stemmer jeg i dette tilfælde nej til dette ændringsforslag, indtil det bliver delt.

I øvrigt mener jeg, at man selv skal bestemme, om man vil være donor, om man går ind for transplantation, og jeg går ind for, at man giver folk deres eget ansvar.

Pårørendes angst for, at et familiemedlem skal overtages af samfundet efter dødens indtræden, kan medføre en angst for at gå til læge, en angst for at lade sig indlægge på hospital på de allersværeste tidspunkter af ens liv.

(Kort bemærkning).

Kirsten Lee (RV):

Det, der kalder mig herop igen, er fru Jette Pors' betragtninger om nyretransplantationer.

Det har i den offentlige debat været meget fremme, at antallet af nyretransplantationer er faldet. Jeg synes, det er værd at påpege, at ligegyldigt hvor mange døds-kriterier Folketinget indfører, så bliver der ikke flere nyrer til transplantation, der dør ikke flere mennesker af den grund.

Det, man kan opnå ved at indføre et nyt døds-kriterium for nyrepatienter, er, at vi kan få marginalt bedre resultater for nogle af patienterne, men der bliver ikke flere nyrer.

Jeg synes også, det er værd at understrege i den sammenhæng, at den, der står ved den seng, hvori der ligger en potentiel nyredonor, er lægen.

Det er, ligesom debatten har impliceret, at hvis Folketinget ikke skyndte sig lidt, hvis politikerne ikke skyndte sig lidt at vedtage det her kriterium, ja, så kunne der ikke transplanteres nyrer. Det er ikke korrekt. Det er lægernes ansvar at sikre, at man får tilladelse til at transplantere nyrer. Jeg tror, at grunden til, at antallet af transplantationer er faldet, er, at det er vanskeligt for lægerne.

Men jeg synes, vi skal fastslå: Det er lægernes ansvar, det er ikke politikernes, og lægerne skal sikre, at nyrepatienterne får de nyrer, der er til rådighed.

Køpke Christensen (FP):

Der har nu i længere tid stået en debat på med hensyn til døds-kriteriet, og jeg tror altid, det kan diskuteres, om den har været længe nok.

Men efterhånden har den kørt i nogle år, og jeg synes, det er på høje tid, at man tager stilling til det.

Jeg er af den opfattelse, at den personlige frihed også skal gælde på dette område, således at man selv bestemmer over sit døde legeme. Her gælder, at hvis en person ikke har afgivet en erklæring, så må det være udtryk for en så stor tvivl hos personen, at man bør undlade brug af organer fra dette legeme, uanset hvad de pårørende udtaler.

I øvrigt vil en eventuel stillingtagen hos familien i en tragisk situation være yderst vanskelig, så vanskelig, at den pågældende familie bagefter kan komme i konflikt med sig selv og sin

samvittighed og derfor vil fortryde det standpunkt, der nu er taget. At tage en sådan chance er efter min opfattelse ikke rimeligt. Etisk Råd har også udtalt, at det er bedst, hvis vi sikrer os, at hver enkelt borger selv tager stilling til afgivelse af sine organer.

Jeg vil ud fra denne holdning tage stilling til ændringsforslagene.

Elsebeth Kock-Petersen (V):

Der er ikke nogen tvivl om, at ændring af døds-kriteriet er noget, der berører folk etisk, kulturelt og religiøst, på tværs af de skel, der i øvrigt kan dele os i det danske samfund aldersmæssigt, politisk og på anden måde.

Det er et bredt emne, som alle er optaget af, ikke bare i denne sal, for man skal ikke have deltaget i mange møder ude omkring, før man ved, at det er et emne, der optager befolkningen utrolig meget, selvfølgelig også med de forskellige opfattelser i befolkningen, således som de også afspejler sig herinde.

Det giver en så meget desto større begrundelse for, at det må være folks egen opfattelse, der er afgørende for, om de vil være donorer eller ej. Én ting er, at vi rokker, at vi ændrer ved det, der har været den almindelige opfattelse af, hvad døden er. Noget andet er, at det, hvis vi skal – og det er jo meningen – bruge denne ændring til at lave transplantationer, så netop sker på grundlag af folks egen opfattelse, og den kan være vidt forskellig.

Jeg synes, det er en fantastisk belastende situation, hvis man vil bruge de pårørende i den situation, hvor der er sket et dramatisk døds-fald, en dramatisk ulykke i deres familie, at de lige præcis i den situation skal stilles over for, om man må bruge den døendes organer.

Det er jo ikke et spørgsmål om, at man kan sige ja eller nej. Man kan jo vælge, siger nogle; det bliver et frit valg. Man kan bare sige ja, eller man kan sige nej, som om det er et spørgsmål om at vælge imellem æbler og pærer.

For mig at se er det en utrolig belastende situation, at man derudover skal stilles det spørgsmål: Hov, for resten! Uanset hvor nænsomt, hvor rigtigt, helt korrekt det spørgsmål bliver stillet, skal man lige præcis i den situation yderligere til at overveje, om vi nu må bruge organer fra en, som man jo trods alt ikke kan se er død.

[Elsebeth Kock-Petersen]

Jeg mener, at regeringens lovforslag på mange måder er godt, og jeg synes bestemt også, at tonen i bemærkningerne om den enkeltes beslutninger er ganske glimrende. Det, der bekymrer mig, er, at man i realiteten – altså når vi kommer til lovparagrafferne – ikke følger sin egen positive opfattelse af den enkeltes selvbestemmelsesret.

Det er baggrunden for, at jeg i betænkningssbidraget har stillet ændringsforslag nr. 8, hvorefter § 14, stk. 3, skal udgå.

Baggrunden er, at jeg synes, det bør være sådan, at man må leve op til det, man i virkeligheden selv siger, nemlig at det skal være den enkeltes tilkendegivelse, der er det afgørende.

Jeg synes, det er ganske glimrende, at regeringens lovforslag ikke begrænser sig til, at det kun er i de tilfælde, hvor donoren skriftligt har tilkendegivet sig, men at den skriver i § 14, stk. 2, i lovforslaget, at man kan bruge organer fra folk, der skriftligt eller mundtligt har tilkendegivet, at de godt vil være donor.

Den situation, jeg synes er uholdbar, er, hvor man skal til at spørge de pårørende i stedet for. Jeg forstår meget vel, at det kan være ganske glimrende, at man får dette praktiske forhold til døden, at nu må man altså til at få taget stilling til det. Jeg forstår, at det kan man meget vel rationelt og logisk da bare sige ja eller nej til. Men for mig at se ligger der et overgreb i forhold til de pårørende, som i virkeligheden rent følelsesmæssigt – hverken særlig rationelt eller logisk – er i en utrolig belastende situation i forvejen.

Derfor har jeg stillet dette ændringsforslag, sådan at vi kan få fastslået, at det må, hvad flere jo har været inde på, være den enkeltes egen beslutning, der er det afgørende i den situation. Jeg håber, at vi kan få Folketinget til at fastslå ikke bare i tonen og i ordene, men også i paragrafferne, at det skal være sådan.

Glistrup (FP):

Den mest massive enighed om disse to lovforslag går nok på, at det findes naturligt, at der består stor uenighed med hensyn til, hvordan man stiller sig til hovedlinjerne og til detaljerne, f.eks. i de enkelte ændringsforslag.

For mit eget vedkommende er jeg fuldstændig enig i, at der i en sag som denne må være meget divergerende opfattelser. Nok er det forhold, som jo for det enkelte menneske har enormt stor betydning og er noget, der er med

til at forme det fremtidige liv for de efterlevende, men set i den samfundsmæssige sammenhæng gør det såmænd ikke så stor forskel, om den ene eller den anden gruppe skulle sejre ved de afstemninger, der nu kommer til at finde sted.

Ingen kan bagefter komme og sige, at det lykkeligste for samfundet er, om man nu er nået frem til den ene løsning eller til den anden løsning, eller om det ene er overensstemmende med ordentlig socialisme eller uordentlig tulipandyrkning, eller hvad man nu ellers kunne tænke sig til at man kunne anvende af kriterier.

Der må tages stilling efter den enkeltes livserfaringer og temperament, og det er i meget vidt omfang et spørgsmål om den enkeltes moral.

For mit vedkommende er det sådan, at jeg finder det aldeles selvfølgeligt, at hvert enkelt menneske aldeles frit må forme sin egen moralopfattelse ud i alle detaljer. Det er ikke noget, man skal slå hinanden oven i hovedet med, at den ene skulle have en bedre moral på et eller andet punkt og den anden være en skidt fyr rent moralsk.

Derfor er det mig en vederstyggelighed, at dette Folketing har fundet på at sige, at nogle bestemte mennesker skal være statsbetalte moralister og særlig anerkendte ved at sidde i Etisk Råd. De er hverken værre eller bedre end de 5,1 millioner andre danskere til at tage stilling til moralske affærer.

De erfaringer, vi har med Etisk Råd, har efter min mening været, at man har været usædvanlig uheldig med de personer, man har udpeget til det. Vi har så udpræget et indtryk af, at de først og fremmest har været interesseret i at gøre reklame for sig selv og i at møve sig frem og gøre sig bemærket med nogle særlige synspunkter af den ene eller anden art.

Så hvis man hurtigst muligt kunne få dette Etisk Råd likvideret på grund af de holdninger, det har indtaget i denne sag og i andre sager, så ville der være umådelig meget vundet.

Når man specielt skal tage stilling til disse emner, så må man gøre sig to ting klart: For det første er det af hensyn til de bedst opnåelige resultater for de overlevende, der eventuelt skal overtage nyrer eller andre organer, vigtigt, at der kommer en hurtig afgørelse.

For det andet er det at træffe en hurtig afgørelse meget, meget svært og fører meget vel ud i

[Glistrup]

fejlbemlutninger. Hvordan finder man en fredag nytårsmorgen ud af, om en person endeligt har erklæret, at han gerne vil være donor eller han ikke vil være donor, og om han senere har ændret stilling? Hvordan får man de mennesker, som er i en meget vanskelig situation, til at tage en klar stilling: Ja eller nej? Hvordan får man sikret sig beviset, når de bagefter fortryder og man derefter får nogle gevaldige diskussioner frem og tilbage?

Derfor og af de grunde, der i øvrigt har været fremført under debatten, synes jeg, det er en rigtig dårlig ting ved de foreliggende forslag, at man lægger al den vægt på, hvad folk selv har erklæret i helt andre situationer, eller hvad de kommer til at erklære i pressede situationer.

Der må efter min mening være en enkel og klar løsning, og min moral, som jeg har den personlig, er fuldstændig enkel og ligetil på dette område: Liv går forud for død.

Personer, der er hjernedøde, kan nok så meget, som fru Margrete Auken siger, have varme og have farve og have hjerteslag og alverdens andre ting. De er døde, for de mangler én eneste ting, nemlig nogen som helst mulighed for en menneskelig fremtid. Og når man ikke har nogen som helst mulighed for eller udsigt til en menneskelig fremtid, så er man død, og så skal man behandles som en død.

Derfor er det helt afgørende fremskridt i regeringens lovforslag, når det bliver vedtaget, at det indfører hjernedøds-kriteriet.

Den grundsætning, der efter min opfattelse bør gælde, at man skal tage hensyn til de levende og ikke til de døde, fører mig til at sige, at hvis man til transplantationer, til obduktioner, til lægelig undervisning eller til andre ting kan bruge noget som helst af reservedelene i et dødt menneske, så skal man gøre det. Og så kan vedkommende nok så mange gange have erklæret for notarius publicus eller andre steder, at det strider mod vedkommendes opfattelse og hans ejendomsret til hans eget hjerte eller hans egne nyrer, og at man ikke må bruge hans organer. Han har ikke nogen ejendomsret til de dele, når han er død.

Det er aldeles afgørende, at de mennesker, der lever, får de bedst mulige chancer, dvs. at man så tidligt som muligt kan få transplanteret de pågældende dele over til dem, der skal leve videre.

Derfor vil jeg arbejde på og håber, at lovgivningens videre udvikling vil komme til at gå således, at man holder totalt op med at tale om den dodes ejendomsret til sit legeme.

Valget for de dodes vedkommende er kun én eneste ting: Enten rådner disse dele op i jorden i løbet af forholdsvis få måneder, eller også kan de gøre nytte hos dem, der skal leve videre.

Og det gælder, hvad enten der er tale om folk, der dør som 20-årige, eller det er aborter, fostre. Kan tingene gøre nytte, så skal de have lov til at gøre nytte.

Det er altså ud fra dette i forhold til de foregående taler, det ved jeg godt, ekstreme standpunkt, jeg under alle omstændigheder ved mine afstemninger både om hovedforslag og om ændringsforslag vil lade mig bestemme af hensynet til det fremtidige liv og ikke af hensynet til dem, der var engang, som har haft deres tilværelse, men som nu ikke mere hører til i de levendes række.

Justitsministeren (Engell):

Det er med stor tilfredshed, at jeg her under andenbehandlingen og i forbindelse med den betænkning, der nu ligger fra Folketingets Retsudvalg, kan konstatere, at der tegner sig et bredt flertal i Folketinget for at gennemføre regeringens forslag om døds-kriterier, obduktion og transplantation.

Vi har jo haft en lang og grundig debat her i Folketinget, i offentligheden, i medierne, med mange møder rundt omkring, en debat, der har strakt sig over adskillige år. Nu er tiden vel kommet, hvor vi kan og bør træffe en beslutning.

Når jeg ser på antallet af ændringsforslag og også de mange tilkendegivelser, som er fremkommet fra en række af Folketingets medlemmer her i dag, så må man i sandhed sige, at det er en sag, som vi hver især forholder os til ud fra vores egen holdning og moral. Også af den grund synes jeg, at debatten her i dag har været åben og værdifuld.

Jeg skal ikke på ny komme med en lang og udførlig gennemgang af de mange fordele, som jeg ser ved en vedtagelse af regeringens lovforslag.

Men jeg vil godt nævne, at en gennemførelse af forslaget medfører, at mulighederne for at foretage transplantationer i Danmark vil blive forbedret, noget, som en række af ordførerne jo har lagt vægt på.

[Justitsministeren]

Det gælder f.eks. for nyretransplantationer, hvor der efter indførelsen af hjernedøds-kriteriet vil kunne opnås endnu bedre resultater end i dag. Dertil kommer, at man inden for nyretransplantationsområdet, som flere her også har været inde på, har oplevet et drastisk fald i løbet af de sidste par år, ja, faktisk en halvering, og hvor gennemførelsen af forslaget forhåbentlig vil gøre det muligt at yde en bedre hjælp til disse mennesker, der jo befinder sig i en yderst alvorlig situation.

Som noget nyt vil der også blive mulighed for at foretage hjerte- og levertransplantationer herhjemme. Det betyder, at vi ikke længere behøver at sende danskere, der har behov for en sådan transplantation, til udlandet for at få den gennemført.

Da en gennemførelse af lovforslaget på afgørende vis ændrer ved retstilstanden her i landet, og da der er tale om et vigtigt område, som berører os alle, vil jeg godt benytte denne lejlighed her ved andenbehandlingen til at understrege, at det vil være nødvendigt at iværksætte en grundig informationsvirksomhed – noget, vi jo også fra regeringens og fra flertallets side har lagt vægt på i betækningsbidraget – sådan at befolkningen får kendskab til lovens indhold. Jeg er også ganske enig i, at den informationsvirksomhed, som jo vil være Sundhedsministeriets og sundhedsministerens ansvar inden for den samlede regering, med faste mellemrum bør gentages.

Hvis jeg skal knytte nogle kommentarer til de ændringsforslag, der ligger, vil jeg godt sige om det forslag, der er fremkommet fra fru Elsebeth Kock-Petersen om, at der kun skal kunne foretages transplantation, såfremt afdøde skriftligt eller mundtligt har givet tilladelse hertil, at en sådan regel vil være et brud på den retstilstand, der har været gældende her i landet i en lang årrække, hvorefter de pårørende har kunnet give tilladelse til transplantation, hvis der ikke forelå nogen tilkendegivelse fra afdøde selv hverken i positiv eller negativ retning.

Man kan ikke sige, at den tilstand har givet anledning til problemer eller til kritik.

Der vil i øvrigt også være tale om at indføre så strenge samtykkekrav, at de ikke kendes i noget andet land.

I den forbindelse kan jeg henvise til, at man i Sverige, hvor man for nylig har været igennem en tilsvarende debat, som vi har haft her i lan-

det, fra det svenske transplantationsudvalgs side efter tre års arbejde er vejet tilbage for at foreslå så restriktive samtykkeregler. Sådanne regler ville i øvrigt – det tyder alle erfaringer da også på – umuliggøre, at der gennem transplantationer bliver mulighed for at helbrede mange alvorligt syge mennesker.

SF's ændringsforslag i Retsudvalgets betænkning svarer til Kristeligt Folkepartis lovforslag.

Jeg skal derfor ikke her ved andenbehandlingen gå i dybden med det – slet ikke nu, hvor der som sagt tegner sig et klart flertal for regeringens lovforslag – og derfor vil jeg henvise til de mange besvarelser, som er blevet givet til Folketingets Retsudvalg i forbindelse med behandlingen af forslaget.

Nu i allersidste omgang har vi fra 7 af SF's medlemmer fået et ændringsforslag uden for betænkningen, der går ud på, at der skal kunne foretages transplantation, såfremt afdøde efter sit fyldte 18. år ikke udtrykkeligt skriftligt eller mundtligt har udtalt sig imod et sådant indgreb.

Man må sige, at dette ændringsforslag afspejler, at der også i SF's gruppe er en del forskellige holdninger; det skal jeg ikke gå nærmere ind på. Men ser vi på ændringsforslaget, må vi konstatere, at der jo reelt er tale om, at man går i den helt modsatte grøft i forhold til det, Kristeligt Folkeparti og partiet i øvrigt har stillet af ændringsforslag i betænkningen.

Jeg kan ikke støtte dette ændringsforslag.

Det vil jo reelt betyde, at man svækker kravene til samtykke til transplantation i forhold til, hvad de er i dag. Derfor må det være rigtigt at holde fast i, at der stadig skal gælde et krav om udtrykkeligt samtykke fra afdøde eller de pårørende for at kunne foretage så væsentligt et indgreb som udtagning af livsvigtige organer.

Jeg mener, at i den udformning, som lovforslaget har nu, er der fundet den rigtige balance i forholdet til den enkelte, en balance, som i sidste ende gør det muligt for hver enkelt selv at træffe en afgørelse. Og træffer man en afgørelse, vil den også blive respekteret.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Der foretoges først afstemning vedrørende forslag til lov om ligsyn, obduktion og transplantation m.v. (Lovforslag nr. L 149).

Ændringsforslag nr. 2 om en ny affattelse af § 1
forkastedes, idet 24 stemte for, 99 imod; 4 stemte hverken for eller imod.

§ 1
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 3 om en ny affattelse af § 2 og om indsættelse af en ny paragraf efter denne
forkastedes, idet 20 stemte for, 102 imod; 4 stemte hverken for eller imod.

§ 2
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 1 om en ny affattelse af overskriften til kapitel 1 betragtedes som bortfaldet efter forkastelsen af ændringsforslag nr. 2 og 3.

§ 3
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 4 om indsættelse af en ny paragraf efter § 3
forkastedes, idet 21 stemte for, 100 imod; 4 stemte hverken for eller imod.

§§ 4–11, ændringsforslag nr. 5, § 12, således ændret, og § 13
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 6
forkastedes, idet 20 stemte for, 101 imod; 4 stemte hverken for eller imod.

Ændringsforslag nr. 7 om en ny affattelse af § 14
forkastedes uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 11 uden for betænkningen af Leif Hermann (SF) m.fl.
forkastedes, idet 20 stemte for, 107 imod.

Ændringsforslag nr. 8
forkastedes, idet 42 stemte for, 83 imod; 1 stemte hverken for eller imod.

§ 14
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 9 om en ny affattelse af § 15
forkastedes uden afstemning.

§ 15
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 10 om indsættelse af et nyt kapitel bestående af 2 paragraffer efter § 15
forkastedes, idet 26 stemte for, 99 imod; 4 stemte hverken for eller imod.

§§ 16–22
vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Op-hold). Det er vedtaget.

Man gik dernæst til afstemning vedrørende forslag til lov om døds-kriterium og transplantation m.v. (Lovforslag nr. L 173).

Ændringsforslag nr. 1, § 1, således ændret, ændringsforslag nr. 2 om en ny affattelse af § 2 og den tilhørende overskrift, § 2 i den nye affattelse, ændringsforslag nr. 3 om en ny affattelse af § 3 og den tilhørende overskrift og § 3 i den nye affattelse
vedtoges uden afstemning.

§ 4
forkastedes uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 4 om, at § 4 udgår, var dermed vedtaget.

Ændringsforslag nr. 5 om indsættelse af et nyt kapitel bestående af 4 paragraffer efter § 4, § 5, ændringsforslag nr. 6 om en ny affattelse af § 6 og § 6 i den nye affattelse, ændringsforslag nr. 7 og 8, § 7, således ændret, ændringsforslag nr.

9, § 8, således ændret, ændringsforslag nr. 10 om en ny affattelse af § 9, § 9 i den nye affattelse, ændringsforslag nr. 11 om indsættelse af en ny kapiteloverskrift før § 10, ændringsforslag nr. 12 om en ny affattelse af § 10, § 10 i den nye affattelse, ændringsforslag nr. 13 om indsættelse af en ny paragraf med tilhørende overskrift efter § 10 og §§ 11 og 12 vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

15) Anden behandling af lovforslag nr. L 38:

Forslag til lov om folkeafstemning om flygtninge.

Af Knud Lind (FP) m.fl.
(Fremsat 26/10 89. Første behandling 31/10 89. Betænkning 3/5 90).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslaget og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sættes til forhandling under ét.

Forhandling

Knud Lind (FP):

Fremskridtspartiet har stillet et enkelt ændringsforslag til dette lovforslag, og det er begrundet i den lange behandlingstid i Retsudvalget af forslaget, herunder besvarelse af stillede spørgsmål. Derfor har vi set os nødsaget til at ændre datoen for folkeafstemningen til valdemarsdag 1990, som vi i øvrigt mener vil være en passende dag for en sådan folkeafstemning.

Det, der reelt ligger i forslaget og i ændringsforslaget, er, at der er en himmelråbende afstand imellem, hvad et flertal i dette Folketing ønsker, og hvad befolkningen ønsker. Fremskridtspartiet har ønsket at lytte til befolkningen, og det har vi ønsket at gøre ved at fremsætte et forslag til lov om folkeafstemning, således at borgerne selv kan få en lejlighed til at give udtryk for, om de ønsker den udlændingepolitik, som et flertal herinde på Christiansborg har ført i mange år.

Det er sådan set hele essensen i forslaget, og på grund af den lange behandlingstid i udvalget har vi været nødt til at stille et ændringsforslag, ellers ville der figurere en helt forkert dato i lovforslaget.

Vi håber derfor, at vores ændringsforslag får den fornødne opbakning.

Arne Melchior (CD):

Jeg skal ikke beskæftige mig ret meget med dette forslags indhold, som til min tilfredshed bliver afvist af alle undtagen Fremskridtspartiet.

Jeg skal oplyse, at det er ikke noget nyt standpunkt fra CD. Hr. Knud Lind plejer jo – og har også gjort det i dag under en tidligere sags behandling – at tale om, at CD vender om, og at jeg har tvunget eller forlokket gruppen til noget andet. Derfor synes jeg, at jeg vil tage mig den fornøjelse at oplyse hr. Knud Lind og hans partifæller om, at da et tilsvarende forslag for to år siden var til behandling – nøjagtig den 19. februar 1988, og det kan læses i Folketingstidende 1987-88, 1. samling, sp. 6931 – sagde vi det samme, som da vi afviste dette forslag ved førstebehandlingen denne gang; men det er selvfølgelig nok en travert, som hr. Knud Lind & Co. ønsker at score point på år efter år. Det må de så om. Det er kun dejligt, at Folketinget står fast, og jeg skal så henvise til de tidligere taler, hvor vi udførligt har begrundet, hvorfor vi stemmer, som vi gør.

Jeg er mest gået herop for at knytte et par kommentarer til Fremskridtspartiets betænkningens bidrag, hvori der står – hvad hr. Knud Lind også udtalte mundtligt for lidt siden – at Folketinget bør lytte til befolkningen.

Javel, det har man da lov til. Jeg vil nu anbefale, at folketingsmedlemmer især først og fremmest lytter til deres egen samvittighed. Det er den og kun den, vi efter grundlovens § 56 er